

Н. В. Бєлікова
В. Ю. Догадіна

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ У РЕГІОНІ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ

У роботі визначено особливості організації освітніх послуг у регіоні в умовах децентралізації влади. Встановлено, що на сучасному етапі розвитку держави вища освіта є рушійною силою змін та оновлення соціально-економічного стану країни. Тому вкладання коштів у вищу освіту є основним чинником, за допомогою якого держава здійснює вплив не лише на якість освітніх послуг та стан ВНЗ, але й на розвиток економіки в цілому. Зроблено висновок, що налагодження та забезпечення ефективного функціонування механізмів регіонального управління освітою, особливо вищою, сприятимуть становленню рівня освітніх послуг нового типу, спроможного впроваджувати у практику своєї діяльності нові принципи і підходи, нову організаційну культуру, нові технології, що стануть суттєвими складовими інтелектуально-технологічної інфраструктури регіональної економіки.

Ключові слова: освітня послуга, організація, регіон, децентралізація влади.

Постановка проблеми. Сучасні умови становлення ринкових відносин вимагають змін у системі освіти як на державному, так і на регіональному рівнях. Формування сучасного ринку освітніх послуг в Україні відбувається дуже повільно, що не сприяє підвищенню рейтингу вітчизняних ВНЗ, які на сьогоднішній час не входять у 500 найкращих університетів світу.

На сучасному етапі розвитку держави вища освіта є рушійною силою змін та оновлення соціально-економічного стану країни. Тому вкладання коштів у вищу освіту є основним чинником, за допомогою якого держава здійснює вплив не лише на якість освітніх послуг та стан ВНЗ, але й на розвиток економіки в цілому.

Проблемам організації освітніх послуг в Україні на різних рівнях управління присвячено праці багатьох вітчизняних вчених. Серед них: Л. Антошкіна [1], С. Багдік'ян [2], І. Вахович [3], О. Дмитренко [4], В. Луговий [5], Т. Оболенська [6], А. Шендер [7], Т. Ящук [8] та ін.

Однак, незважаючи на велику кількість наукових праць, присвячених організації освітніх послуг, деякі питання щодо розвитку освіти на регіональному рівні недостатньо досліджені та потребують більш детального опрацювання.

Метою статті є визначення особливостей організації освітніх послуг у регіоні в умовах децентралізації влади.

Виклад основного матеріалу. Аналіз існуючих досліджень довів, що сьогодні немає єдиного визначення щодо такого поняття, як освітня послуга. Вона вважається, з одного боку, економічною категорією, в якій відображено складні економічні відносини, з другого боку, за класичним підходом, вона є певним видом товару.

За маркетинговим підходом, освітня послуга є продуктом на певному ринку і має вираження сукупності освітніх програм, освоєння яких доводить компетентності спеціаліста.

За інституціональним підходом, постачальники освітніх послуг є основними суб'єктами освітніх послуг. Сюди входять ВНЗ, які надають освітні послуги, та їх споживачі – господарюючі суб'єкти, фізичні та юридичні особи і т. ін.

Освітня послуга – це комплекс навчальної та наукової інформації, переданої громадянину у вигляді суми знань загальноосвітнього та спеціального характеру, а також практичних навичок для подальшого застосування [9].

Освітню послугу можна розглядати як товар, який має специфічні риси у вигляді поєднання в собі ознак приватного та громадського блага. Тобто вони є суспільними благами, оскільки їх використання споживачами є необхідністю за різними причинами: здібностями, знаннями, освітою і т. ін.

Освітній продукт має вартість, бо в процесі освітньої діяльності використовується людська праця (науково-педагогічних працівників, студентів), витрачаються технічні засоби, матеріали, електроенергія тощо.

Споживча вартість освітнього продукту передбачає наявність здатності задовольняти потреби не тільки однієї особистості, але й інших людей, тобто він має не тільки індивідуальний, а й

суспільний характер. У межах класичного ринкового підходу вчені говорять про існування в цій сфері економічного закону вартості, за яким виробництво і обмін товарами здійснюються на основі їх вартості, величина якої визначається суспільно необхідними витратами праці, рівнем попиту і пропозиції.

Дуже важливою складовою освітньої послуги є виховна робота, яка спрямована на розвиток людської особистості, формування системи її ціннісних орієнтацій в усіх сферах життєдіяльності (соціальної, культурної, політичної, духовної тощо), усвідомлення та дотримання норм і правил соціальних відносин та загальнолюдської моралі, успішної соціалізації особистості, вміння досягати особистих та колективних цілей, тобто на виховання сучасної еліти суспільства [10].

На розвиток організації освітніх послуг в Україні впливають різноманітні фактори як зовнішнього, так і внутрішнього характеру (рис. 1).

Регіональний ринок освітніх послуг – це система економічних відносин із приводу попиту та пропозиції освітніх послуг, яка має власну організаційну структуру, виконує специфічні функції, орієнтується на характерні інституційні норми і розвивається в певних геопросторових межах [7].

Об'єктом ринку надання освітніх послуг є сама освітня послуга.

Споживачами освітніх послуг є особи або групи людей у вигляді випускників шкіл, коледжів. До споживачів освітніх послуг також відносяться студенти та їх батьки і певні особи, які здобувають другу вищу освіту.

Сьогодні стан і тенденції розвитку регіональних ринків освітніх послуг є віддзеркаленням розвитку ринку освітніх послуг на національному рівні. Тому розвиток регіональних ринків освітніх послуг відіграє важливу роль у формуванні ефективного кадрового, наукового та інноваційного потенціалу як регіонів, так і країни загалом.

Сьогодні в Україні поширюється процес децентралізації влади. У зв'язку з цим змінюються відносини між центральними державними органами влади та органами місцевого самоврядування.

Поняття «децентралізація» (від лат. *de* – заперечення та *centrum* – основний центр) є процесом передачі частини функцій та повноважень вищими рівнями управління нижчим (від центральних органів виконавчої влади до місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування). У широкому розумінні – ослаблення або скасування централізації [13, с. 166].

Взагалі процес децентралізації влади є процесом делегування прав щодо управління місцевим органам виконавчої влади. У зв'язку з цим, на думку багатьох фахівців, доцільно розширити повноваження місцевих органів виконавчої влади в управлінні закладами освіти всіх рівнів, надавши їм більшу самостійність у вирішенні організаційних, управлінських та фінансових питань.

Важливу роль в організації освітніх послуг на рівні регіонів країни відіграє держава, формуючи правове поле та фінансуючи освітню галузь.

Регуляторна діяльність держави реалізується на певних етапах, а саме: планування, мотивування та організації. Регуляторна функція державних органів влади включає організацію, регламентацію і упорядкування соціально-економічних процесів у сфері вищої та середньої освіти, спрямування на розвиток щодо визначених цілей і пріоритетних напрямів, усунення неузгодженості серед учасників процесу надання освітніх послуг. Цілі і принципи державного регулювання освітньої діяльності впливають із загальнодержавної політики та її складової – гуманітарної політики [14].

Державні органи влади повинні, у першу чергу, сприяти оптимізації мережі навчальних закладів, підвищенню якості освітніх послуг, створенню максимально професійної та незалежної системи ліцензування та акредитації, яка б діяла в інтересах споживачів освітніх послуг, підтримці наукової діяльності тощо.

До базових функцій державного регулювання освітньої діяльності, які не можуть виконуватися за допомогою ринкових важелів, можна віднести:

- формування стратегічних і тактичних цілей та пріоритетів;
- дотримання соціальних цінностей;
- створення правових основ функціонування ринку освітніх послуг;
- гарантування високої якості освітніх послуг [15].

Вищий навчальний заклад є окремим видом установи, який є юридичною особою приватного або публічного права, діє згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти, проводить наукову, науково-технічну, інноваційну та/або методичну діяльність, забезпечує організацію освітнього процесу і здобуття особами вищої освіти, післядипломної освіти з урахуванням їхніх покликань, інтересів і здібностей [16]. ВНЗ України можуть бути у державній, приватній та комунальній формах власності.

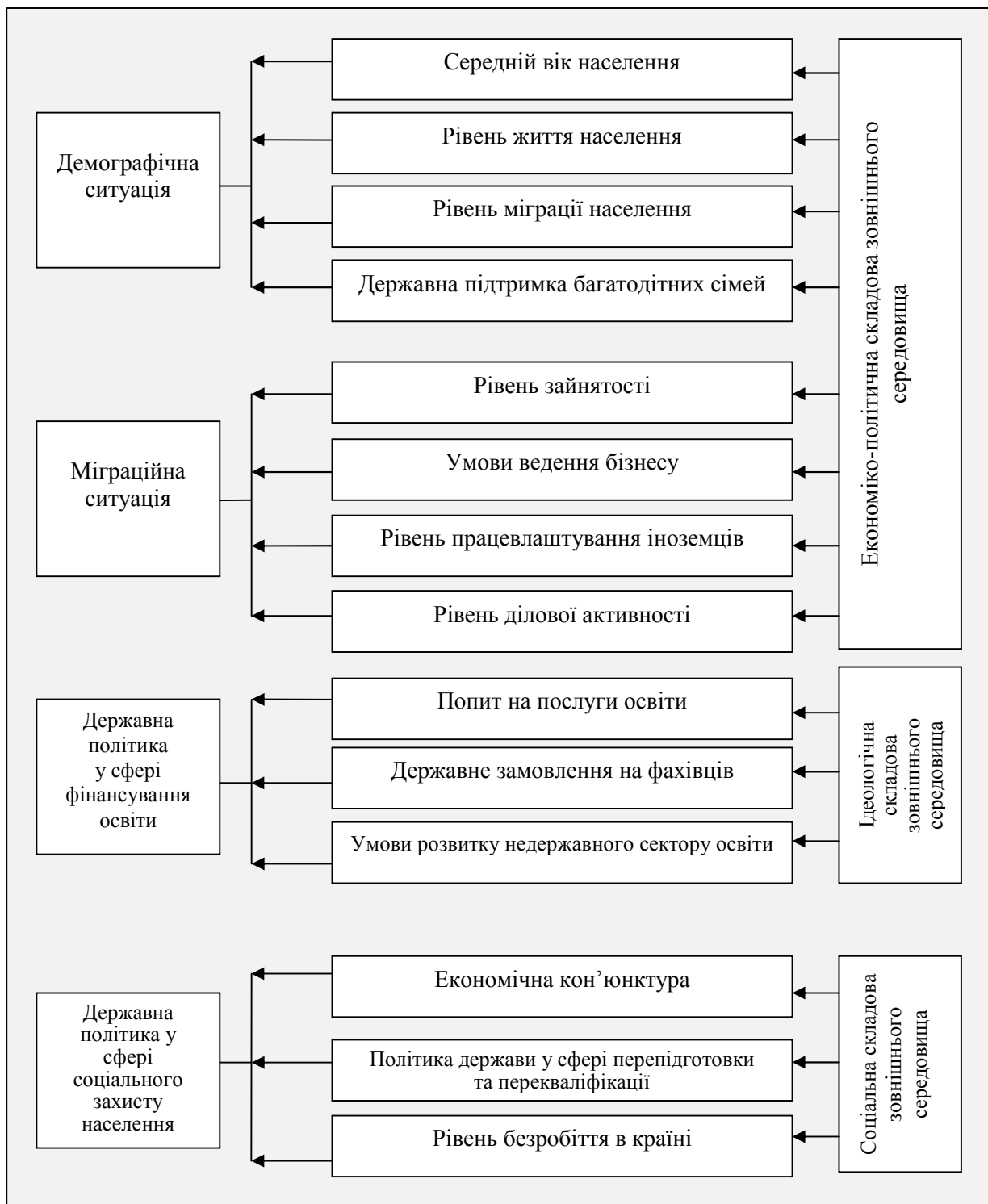

Рисунок 1 – Фактори, які впливають на розвиток організації освітніх послуг в Україні

Розроблено авторами на основі [11, 12]

Сьогодні дуже гостро стоять питання виживання ВНЗ. Є також проблема довіри до українських вищих приватних навчальних закладів.

У теперішній час якщо у закладів початкової та середньої освіти в основному немає проблеми з довірою суспільства до якості надання освітніх послуг (на думку батьків, є престижним навчати дитину у приватній школі), то вищі приватні навчальні заклади не в змозі зарекомендувати себе на вітчизняному освітньому ринку.

Є багато питань щодо якості освітніх послуг. Процес контролю якості надання освітньої послуги сьогодні є дуже актуальним та виходить на перший план. Цьому є об'єктивне пояснення: результати освітніх послуг, отримані наприкінці навчання, можуть сприяти розвитку виробництва та збільшенню збуту кінцевої продукції.

Пріоритетами вищої освіти на сучасному етапі є наступні: створення нової моделі економічної діяльності ВНЗ, яка базується на солідарній участі держави, бізнесових кіл і громадян; проведення реформи системи вищої освіти у напрямі вимог і стандартів ЄС; підвищення конкурентоспроможності української науки та її інтегрованості у світовий науковий процес; розширення автономії ВНЗ [1, с. 3].

Регіоналізація освіти, особливо в умовах децентралізації влади, може розглядатися як інструмент для досягнення відповідності освітнім потребам регіону на основі активізації її внутрішніх ресурсів розвитку. У свою чергу, освітні потреби регіону мають формуватися засобами освіти тих особистісних якостей, що сприяють самореалізації та активній громадянській діяльності.

Питання матеріально-технічного забезпечення організації освітніх послуг на регіональному рівні можуть бути вирішені тільки через передачу повноважень на місцевий рівень. Тобто питання профільної підготовки, підвищення її якості, доступу до якісної освіти потребують передачі повноважень із організаційно-методичного забезпечення навчального процесу на рівень, де надаються освітні послуги.

Враховуючи, що одним із найбільших секторів публічних послуг, яким користується населення, починаючи з рівня окремої громади, є освіта, її реформування стає пріоритетним серед решти реформ в Україні. Стратегічна місія освітньої реформи орієнтується на формування якісної освітньої системи, ефективної освітньої мережі та конкурентоспроможного, соціально адаптованого випускника.

Отже, сьогодні існує нагальна потреба у модернізації управління освітою, яка передбачає впровадження державно-громадської моделі управління освітою на основі оптимізації організаційно-управлінських структур.

З метою підвищення результативності роботи ВНЗ існує актуальна потреба у формуванні комплексної системи управління кар'єрним процесом, яка включає взаємозалежні цілі, функції, принципи, структуру і кадрове забезпечення.

Серед визначальних цілей системи управління кар'єрним процесом на рівні ВНЗ слід виділити наступні [17, с. 156–157]:

- узгодження інтересів організації та особистих інтересів співробітників (зокрема щодо їх професійного розвитку і кар'єрного просування);
- формування, розвиток і раціональне використання професійного потенціалу кожного співробітника й організації в цілому;
- забезпечення наступності науково-професійного досвіду і культури в організації тощо.

Відповідно до зазначених цілей основними функціями системи управління кар'єрним процесом освітнього закладу є [18, с. 249–251]:

- дослідження проблем, пов'язаних з виявленням потреб у наукових та управлінських кадрах, їх професійним розвитком і кар'єрним просуванням;
- прогнозування руху кадрів на ключових керівних посадах організації; планування професійного розвитку (навчання, стажувань тощо), процедур оцінювання і посадового переміщення працівників (підвищення, ротації), а також кар'єрного процесу по закладу в цілому;
- організація процесів навчання, підвищення та перекваліфікації (у тому числі основ самоменеджменту та управління кар'єрою), оцінювання, адаптації і професійної орієнтації, конкурсів на заміщення вакансій;
- координація й узгодження дій різних ланок системи управління кар'єрою в організації;
- контроль за виконанням функцій, оцінювання ефективності управління кар'єрним процесом організації на основі визначеної системи показників.

Сьогодні постає необхідність запровадити у кожному ВНЗ систему моніторингу результативності праці, яка б створила нову інформаційну базу для прийняття управлінських рішень у сфері підвищення конкурентоспроможності персоналу.

Організація освітніх послуг на рівні країни та регіонів має ряд певних проблем. Серед них варто виділити наступні:

- скорочення мережі освітніх закладів, що обумовлене, з одного боку, демографічною ситуацією, а з другого боку, – відсутністю належного фінансування;
- збільшенню обсягів реалізованих освітніх послуг в абсолютному значенні суперечить їх рівень якості;
- зниження частки студентів-бюджетників та зростання частки студентів-контрактників;
- комерціалізація освіти;
- незадовільний рівень інвестицій в освіту та недостатнє фінансування наукових проектів у навчальних закладах;
- неефективні підходи до формування системи оплати праці працівників навчальних закладів;
- регіональні диспропорції фінансування закладів вищої освіти;
- недостатня взаємодія ВНЗ та органів регіональної влади, місцевого самоврядування та бізнес-середовища.

Ще однією важливою проблемою організації освітніх послуг на всіх рівнях є доступність освіти, яка стає соціально гострішою з переходом на рівень вищої освіти, і яка не є обов'язковою, але критично доцільною і необхідною передумовою забезпечення якісного життя, соціальної стабільності та перспективи.

До основних напрямів підвищення ефективності організації освітніх послуг на регіональному рівні відносять:

- підпорядкування системи вищої освіти закону поділу праці, закону змінності праці та закону конкуренції;
- активізацію науково-технічної та інноваційної діяльності ВНЗ;
- дотримання задекларованих пріоритетів щодо оплати праці професорсько-викладацького складу, встановлення фінансових заохочень за здобутки та наукові розробки;
- збільшення обсягу бюджетного фінансування ВНЗ;
- фінансування підготовки фахівців, враховуючи реальні та прогнозовані потреби економіки;
- застосування маркетингових досліджень ринку вищої освіти;
- сприяння розвитку міжнародного партнерства у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності;
- удосконалення організаційно-економічних засад експорту освітніх послуг ВНЗ;
- залучення фінансових інвестицій партнерів у вищу школу та вирішення соціально-економічних проблем регіонів.

Висновки. Визначивши особливості організації освітніх послуг на регіональному рівні в умовах децентралізації влади, можна зробити висновок, що сьогодні держава має всебічно сприяти розвитку інноваційних моделей вищих навчальних закладів і доступності освіти. Доведено, що налагодження та забезпечення ефективного функціонування механізмів регіонального управління освітою, особливо вищою, сприятимуть становленню рівня освітніх послуг нового типу, спроможного впроваджувати у практику своєї діяльності нові принципи і підходи, нову організаційну культуру, нові технології, що стануть суттєвими складовими інтелектуально-технологічної інфраструктури регіональної економіки.

Список використаної літератури

1. Антошкіна Л. І. Науково-методичні основи державного регулювання вищої освіти: автореф. дис. ... д-ра екон. наук: спец. 08.02.03 «Організація управління, планування і регулювання економікою». Київ, 2006. 28 с.
2. Багдік'ян С. В. Освітні послуги: дослідження поняття, класифікація, базові характеристики. *Економіка, Менеджмент, Підприємництво*. 2010. № 22 (1). С. 97–100.
3. Вахович І. М., Каракулько Ю. В. Удосконалення фінансового механізму вищої школи в контексті інтеграції України в європейські структури. *Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки*. 2006. № 1. С. 212–219.
4. Дмитренко О. М. Освітні послуги вищого навчального закладу і їх ресурсне забезпечення. *Вісник НТУ «ХП»*. Серія: *Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства*. Харків: НТУ «ХП», 2012. № 56 (962). С. 48–57.
5. Лугувий В. І. Світовий досвід професіоналізації освіти: концептуальні засади і практична реалізація. *Педагогіка і психологія*. 2010. № 2 (67). С. 5–22.
6. Оболенська Т. Є. Маркетинг освітніх послуг: вітчизняний та зарубіжний досвід. Київ: КНЕУ, 2001. 208 с.

7. Шендер А. Р. Оцінювання регіональних ринків освітніх послуг у сфері вищої освіти в умовах активного впливу зовнішнього середовища. *Регіональна економіка*. 2013. № 3. С. 125–132.
8. Яшук Т. А. Особливості функціонування ринку освітніх послуг в Україні. URL: http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/2080/1/Rynok_osvitnih_posluh_v_Ukraini.pdf (назва з екрану).
9. Догадіна В. Ю. Складові управління персоналом у сфері освітніх послуг. *Бізнес-Інформ*. 2018. № 5. С. 453–458.
10. Закон України «Про освіту». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1060-12/page> (назва з екрану).
11. Плахотнікова Л. О. Формування ринку освітніх послуг в Україні: стан і проблеми розвитку. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2004. № 5 (48). С. 50–54.
12. Ушенко Н. В. Освітні потреби в умовах розбудови економіки знань. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. 2013. № 4. С. 22–31.
13. Енциклопедичний словник з державного управління / [Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трошинського, Ю. П. Сурміна]. Київ: НАДУ, 2010. 828 с.
14. Романовський О. О. Інноваційна діяльність дослідницьких підприємницьких університетів США: монографія. Київ: Вид-во КНУТД, 2012. 134 с.
15. Кобець А. С. Роль держави у функціонуванні ринку освітніх послуг. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua>
16. Закон України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (назва з екрану).
17. Управління розвитком людських ресурсів: монографія / В. І. Верхоглядова, С. Б. Львівна, Н. А. Іваннікова, О. В. Лавріченко. Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2006. 317 с.
18. Доронін А. В. Поведінка персоналу виробничої організації. Оцінка, управління, розвиток: монографія; Харк. нац. екон. ун-т. Харків: ІНЖЕК, 2008. 320 с.

References

1. Antoshkina, L. I. (2006). Scientific and methodological foundations of state regulation of higher education: author's abstract of D.Sc. in Economics: specialty 08.02.03 «Organization of management, planning and regulation of the economy». Kyiv, 28 p. [in Ukrainian].
2. Bahdikian, S. V. (2010). Educational services: research of the concept, classification, basic characteristics. *Ekonomika, Menedzhment, Pidpriemnytstvo*, No. 22 (1), pp. 97–100 [in Ukrainian].
3. Vakhovych, I. M., Karakulko, Yu. V. (2006). Improvement of the financial mechanism of higher education in the context of Ukraine's integration into European structures. *Naukovyi visnyk Volynskoho derzhavnoho universytetu im. Lesi Ukrainky*, No. 1, pp. 212–219 [in Ukrainian].
4. Dmytrenko, O. M. (2012). Educational services of higher educational institutions and their resource support. *Visnyk NTU «KhPI»*. Seriya: Aktualni problemy upravlinnia ta finansovo-hospodarskoi diialnosti pidpriemstva. Kharkiv: NTU «KhPI», No. 56 (962), pp. 48–57 [in Ukrainian].
5. Luhovyi, V. I. (2010). World experience of professional education: conceptual foundations and practical implementation. *Pedahohika i psykholohiia*, No. 2 (67), pp. 5–22 [in Ukrainian].
6. Obolenska, T. Ye. (2001). Marketing of educational services: domestic and foreign experience. Kyiv: KNEU, 208 p. [in Ukrainian].
7. Shender, A. R. (2013). Assessment of regional markets for educational services in the field of higher education in conditions of active influence of the external environment. *Rehionalna ekonomika*, No. 3, pp. 125–132 [in Ukrainian].
8. Yashchuk, T. A. Features of the functioning of educational services market in Ukraine. Available at: http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/2080/1/Rynok_osvitnih_posluh_v_Ukraini.pdf
9. Dohadina, V. Yu. (2018). Components of personnel management in the field of educational services. *Biznes-Inform*, No. 5, pp. 453–458 [in Ukrainian].
10. Law of Ukraine "On education". Available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1060-12/page>
11. Plakhotnikova, L. O. (2004). Formation of educational services market in Ukraine: the state and problems of development. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, No. 5 (48), pp. 50–54 [in Ukrainian].
12. Ushenko, N. V. (2013). Educational needs in the context of building a knowledge economy. *Visnyk Chernihivskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky*, No. 4, pp. 22–31 [in Ukrainian].
13. Surmin, Yu. P., Bakumenko, V. D., Mykhnenko, A. M. et al. (2010). Encyclopedic dictionary of public administration. In: Yu. V. Kovbasiuk, V. P. Troshchynskiy, Yu. P. Surmin (eds). Kyiv: NADU, 828 p. [in Ukrainian].
14. Romanovskiy, O. O. (2012). Innovative research activities at US business universities: a monograph. Kyiv: Vyd-vo KNUITD, 134 p. [in Ukrainian].

15. Kobets, A. S. The role of the state in the functioning of educational services market. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*. Available at: <http://www.dy.nayka.com.ua>
16. Law of Ukraine "On higher education" dated July 1, 2014. Available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
17. Verkhohliadova, V. I., Ilivna, S. B., Ivannikova, N. A., Lavrichenko, O. V. (2006). Management by human resources development: a monograph. Dnipropetrovsk: Nauka i osvita, 317 p. [in Ukrainian].
18. Doronin, A. V. (2008). Behavior of production organization personnel. Assessment, management, development: a monograph; Khark. nat. econ. un-ty. Kharkiv: INZhEK, 320 p. [in Ukrainian].

N. V. Belikova, V. Yu. Dogadina

THE PECULIARITIES OF EDUCATIONAL SERVICES PROVISION IN THE REGION IN THE CONDITIONS OF POWER DECENTRALIZATION

The article identifies the peculiarities of educational services provision in the region in the conditions of power decentralization. It has been found out that at the present stage of state development, higher education is the driving force for changing and updating the country's social and economic status. Therefore, investment in higher education is the main factor by which the state influences not only the quality of educational services and the state of universities, but also the development of the economy as a whole. It has been found that the state plays an important role in organizing educational services at regional level of the country, forming the legal field and financing the educational sector. The regulatory activities of the state can be implemented at the stage of planning, motivating, and organizing and include regulating and streamlining of socio-economic processes in higher education, guiding them in certain directions in accordance with certain goals and priorities, eliminating contradictions, obstacles, and deviations by appropriate measures. It has been found out that the education regionalization, especially in the context of the power decentralization, can be considered as a tool to achieve compliance with educational needs of the region through the revitalization of its internal development resources.

In its turn, educational needs of the region should be formed by means of education of those personal qualities that contribute to self-realization and vigorous civic activity.

It has been determined that an important problem in the organization of educational services at all levels consists in accessibility of education, which is socially acute with a transition to the level of higher education, that is not mandatory, but critically expedient and necessary prerequisite for ensuring life quality, social stability and prospects.

It has been highlighted that in order to improve the performance of universities, there is an urgent need for the formation of a comprehensive system for managing the career process, which includes interrelated goals, functions, principles, structure and staffing.

It has been concluded that establishing and ensuring the effective functioning of the mechanisms of regional management by education, especially higher education, will contribute to the formation of the level of educational services of a new type capable of introducing new principles and approaches into the practice of their activities, a new organizational culture, new technologies that will become essential components of intellectual technological infrastructure of regional economy.

Keywords: educational service, organization, region, power decentralization.

Стаття надійшла до редакції 14.01.2019

DOI 10.24025/2306-4420.0.52.2019.160454

Белікова Надія Володимирівна, д.е.н., доцент, вчений секретар, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України; e-mail: nadezlabelikova@gmail.com
ORCID ID 0000-0002-5082-2905

N. V. Bielikova, Doctor of Economics, associate professor, academic secretary, Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine

Догадіна Валентина Юрївна, директор Харківського інституту ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна академія управління персоналом»; e-mail: dogadinavalentina@gmail.com
ORCID ID 0000-0003-4364-8555

V. Yu. Dogadina, Kharkiv Institute of the Interregional Academy of Personnel Management